

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1307

מסכת בבא מציעא ק"ב-ק"ח ♦ אהלות י"ד, ו' - ט"ו, ג'

בס"ד, ג' סיון תשפ"ד

השבוע בגליון

- ♦ אילו לחשים מותר ללחוש בימינו?
- ♦ חרם הקדמונים על שימוש בסגולות וברפואות המזכרות בגמרא
- ♦ כיצד להוציא דבר מאכל שנתקע בגרונו של אדם
- ♦ לחש למציאת חן בעיני איב
- ♦ רכישת מקומות בבית הכנסת
- ♦ דירת הגביר שפשט רגל נמסרה לחתנו המלווה

- ♦ אין שכר כשכרו של הלומד תורה ♦ לחש להוצאת עין הרע!
- ♦ השבעת המלאכים שישמרו על קולו הערב של החזן
- ♦ הגייה שגויה של שם מלאך עלולה להזיק

- ♦ העתקת מזוזה מדירה לדירה
- ♦ תשלום דמי המזוזות על ידי הדייר החדש
- ♦ אדם שאין באפשרותו לרכוש מזוזות
- ♦ נטילת משכנתא לצורך רכישת דירה
- ♦ המהר"ל מפראג - "כל פסיעה חשובה, כי ה' מונה הפסיעות"
- ♦ מדוע לא נבראו כנפיים לאדם?

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

השיעור הארוך ביותר בדף היומי

המכתב הזה הגיע אלינו לפני שנים, אבל הוא יפה עד היום. לכבוד מאורות הדף היומי! בכל שבוע, בהגיע עלונכם הנאה לביתנו, בני הבית קוראים את הסיפור ב'דבר העורך' ומתחזקים לעזור לאבי המשפחה בשליחותו, הרבצת תורה בשני שיעורי הדף היומי של 'מאורות'. ברצוננו לספר על החוויה המיוחדת שחווינו בחג השבועות, בבית הכנסת "חושן מודיעין", בעיר מודיעין, בליל חג השבועות. מאחר שבישיעור היו בפיגור של עשרה דפים, מפני שהשיעור מתקיים חמשה ימים בשבוע, ביקשו המשתתפים כי נבוא כל המשפחה מקרית ספר להתארח בחג השבועות במודיעין, כדי שבלייל החג ילמדו דף היומי במסכת 'יבמות כל הלילה'. אפשר לומר שהצעד הזה לא היה כה קל, להתנתק מהאווירה ומהסביבה, עוד בחג השבועות. כמו כן, קצת התקשינו להאמין כי הם יצליחו להחזיק מעמד כל הלילה. מדובר באנשים שעובדים קשה, ויש מהם שעבדו גם בערב החג עצמו. מכל מקום, נסענו. החלטנו לעשות את הצעד הזה בשביל לימוד תורה של יותר ממניין משתתפי השיעור. הם ארגנו לנו דירה ליד בית הכנסת, באו לקחת אותנו ברכב, וכך הגענו לחג השבועות למודיעין (ניתן לציין כי האירוח שלהם היה מושלם). בליל החג, בשעה 22:30, ירד מגיד השיעור לבית הכנסת. באחד מחדריו הוכן שולחן עם מפה צחורה, עליה בהקו הגמרות של מאורות הדף היומי, שנתרמו על ידי אחד המשתתפים, ... התחילו ללמוד ברצף עד... 4:50 בבוקר! יותר משש שעות רצופות של לימוד, עם שתי הפסקות קצרות בלבד. כל הלילה למדו שם כמו בישיבה. צעקות של ריתחא דאורייתא, שאלות, התעכבו על כל שורה כמו למדנים, גם כאלה שבכל ערב יושבים שקטים, שאלו וברירו ולא הרפו. אחד מהם אמר עם בוקר:

דף קב/א לא יטלנה בידו ויוצא העתקת מזוזה מדירה לדירה

בסוגייתנו מבואר, שיהודי שעוזב את דירתו אינו רשאי להסיר את המזוזות ממשקופיה כאשר הדייר שנכנס במקומו לדירה הוא יהודי. אלא, שבגמרא לא התבאר אם בעל המזוזות רשאי לדרוש ממון מן הדייר החדש תמורת המזוזות. כמו כן, יש לברר האם דווקא כאשר בעל המזוזות מתכוון לשומרן בבית גנזיו אין הוא רשאי להסירן, או שמא גם אם כוונתו להתקינן במשקופי דירתו החדשה, עליו להשאירן בבית הישן. בנוסף לכך, יש לדון, האם גם כאשר לא עולה בידו של בעל המזוזות לרכוש מזוזות חדשות לדירתו החדשה עליו להשאיר את מזוזותיו? ובכן, בשאלות אלו דנו בארוכה רבותינו הראשונים והאחרונים, ובמאמר שלפנינו, ננסה להגיש את תמצית הדברים.

העתקת מזוזה מדירה לדירה

מבעלי התוספות אנו למדים על שני טעמים נפרדים לכך שאסור למוכר לעקור את המזוזות. א. המזיקין נכנסים לבית אשר אין בו מזוזה, והנוטל את המזוזה הרי הוא כמזמינם להכנס לבית (קא/ב ד"ה לא יטלנה ויצא). ב. עקירת המזוזה מבטלת ממנה את המצווה ואין לעשות כן (שבת כב/א ד"ה ר"ב). על חומרת העניין נוכל לעמוד מסוגייתנו בה מסופר על אדם שיצא מביתו ונטל עמו את מזוזות הבית, וסופו שקבר את אשתו ואת בניו.

תשלום דמי המזוזות על ידי הדייר החדש: בדברי רבים מן הראשונים, לא ניתן למצוא הכרעה ברורה לגבי השאלה אם הדייר החדש חייב לשלם על המזוזות לבעליהן. לדוגמא, הריטב"א כותב "ואפשר שחייב לשלם לו על המזוזה". גם הבית יוסף (יו"ד סי' רצ"א) מביא את דעת רבינו מנוח: "שאם הראשון מקפיד על דמיה טוב לשלמה לו אבל אין מוציאין" את הממון בכפיה מהדייר החדש. לפיכך, כאשר פסק הרמ"א (שם): "ואם הקפיד על מעותיה, השני צריך לשלם לו, דנו הפוסקים אם כוונתו היא לתביעה ממונית לכל דבר שניתן להוציאה בבית דין, או שמא התכוון לפסוק ברוח דברי הראשונים שטוב יעשה הדייר החדש אם ישלם דמיה, אך אין בית דין יכולים לכופו על כך.

מהו איפוא יסוד הספק שעובר כחוט השני בספרי הפוסקים לדורותיהם? מדברי הב"ח (שם) ניתן לעמוד במקצת על שורשו של ספק זה. לדבריו, ההכרעה בשאלה זו תלויה בשני הטעמים המבארים מדוע על בעל המזוזות להותירן על כנו. שכן, אם אין הוא רשאי להסירן מפני המזיקים, הרי ההנאה כולה של הדייר החדש שבגינה אין מסירים את המזוזה כדי שלא יינזק, ולפיכך, עליו לשלם את דמיה. אולם, לפי הטעם השני, שבעל המזוזה אינו רשאי להסירה משום שעקירת המזוזה היא ביטול מצווה, רשאי הדייר החדש לטעון כי בעל המזוזה השאירה בשל הלכה שנוגעת לו בלבד ואין כל עילה לחייבו בתשלום (וע"ע בפרישה אות ג).

עקירת מזוזה כדי לקובעה בבית אחר: הריטב"א כותב בשם השאלות, שהאיסור לעקור את המזוזה ממקומה, אינו אלא כאשר בעל המזוזה מתכוון להניחה למשמרת. אך אם הוא מבקש לקובעה בבית אחר אין בדבר כל איסור, משום שהמזוזה תמשיך לשמש לדבר מצווה. עיון קל

צעילוי נשמת

הר"ר ישראל מיכל הגר ז"ל ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ב' בסיון תשע"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחי

צעילוי נשמת

הר"ר יהודה אריה פודהורצר ז"ל ב"ר ישראל אברהם הי"ד נלב"ע חג השבועות תשס"ד

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידיו בני המשפחה שיחי

בדברים אלו מעלה, כי לדעת השאלות, טעם איסור עקירת המזוזות הוא משום שאין לבטל את המצווה. שהרי, לפי הטעם השני, שאסור לעקור את המזוזה מפני המזיקין, העובדה שהמזוזה תלקח לשמש למצווה בבית אחר, אין בה כדי למנוע את המזיקים מכניסה לבית ואסור לבעל המזוזה לעוקרה.

אדם שאין באפשרותו לרכוש מזוזות: מכל האמור לעיל, עולה, איפוא, כי לפי הטעם שאיסור הסרת המזוזה הוא כדי למנוע כניסת מזיקים, בכל מקרה אסור לבעל המזוזות להסיר, גם אם אינו מוצא לרכוש מזוזות אחרות לביתו החדש. אולם, לפי הטעם השני מותר לעוקרה כדי להניחה בבית אחר, משום שאין בכוננתו להניחה למשמרת אלא להשתמש בה למצווה בדירתו החדשה. להלכה, הכריעו הפוסקים (ברכי יוסף סי' רצ"א סק"ג, פמ"ג או"ח סי' י"ג מש"ז סק"ב, הגאון מבוטשאטש דעת קדושים ליו"ד הל' מזוזה סי' רצ"א סק"א), כי אם בעל המזוזות אינו מוצא לרכוש מזוזות לביתו החדש, בשעת הדחק ניתן לסמוך על שיטת הגאונים שסוברים כטעם השני ולעקור את המזוזה ממקומה [עי' בנימוקי יוסף, שכתב טעם שלישי, שאין לעקור את המזוזה מן הבית משום קדושת השכינה שחלה בו על ידי המזוזה].

חיך קודמין: מעניין לציין, כי בשו"ת ויחי יעקב (יו"ד סי' ע"א) **מעלה סברה יפה**, שגם לפי הטעם שאיסור עקירת המזוזה הוא מפני המזיקין, כאשר בעל המזוזות אינו מוצא לרכוש מזוזות לביתו החדש, רשאי הוא לעקור את המזוזותיו. שכן, אין כל סיבה שהוא בעצמו יסתכן במגורים בבית שאין בו מזוזות, כדי למנוע סכנה זו מן הדייר שנכנס לביתו הישן... (ע"ע שו"ת אגרות משה יו"ד סי' מ"ד, שו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' ק"ו, שו"ת יביע אומר ח"ג יו"ד סי' י"ח).

דף קד/ב האי עיסקא

מינוס בבנק - מותר או אסור?

בגליונות קודמים פירטנו את סעיפיו של "היתר עיסקא", כיצד הוא פועל ומהן ההשלכות הממוניות הנובעות ממנו. קיצורו של דבר, "היתר עסקה" נועד למתן פתרון עבור אדם המבקש לתת את כספו לחבירו תמורת רווחים קבועים מראש, ללא איסור ריבית. לשם כך, מחצית מן הסכום הוא מעניק כהלוואה שאת רווחיה יטול הלווה, ומחצית מן הסכום ניתן כפיקדון שאת רווחיו יטול המשקיע. בסוגייתנו מבואר, שהלווה אינו רשאי להשתמש לצורכי מחייתו בכסף ההשקעה שקיבל לידיו, שהרי בבסיס ההיתר עומד הסעיף הקובע שכספו של המשקיע ישא רווחים במסחרו של הלווה, ומהם מקור רווחי המשקיע.

יוצא איפוא, לכאורה, שכל אדם שהבנק משלם עבורו תשלומים שוטפים על ידי הוראות קבע עבור מים, טלפון וכדומה, חייב לעמוד על המשמר לבל ייווצר גירעון בחשבונו, שהרי הבנק גובה ריבית תמורת הגירעון. כמו כן, לא יאה אדם רשאי למשוך מזומנים מן הבנק לצורכי חייו השוטפים, כאשר חשבונו מצוי במינוס, שהרי באופן זה, עיסקה אין כאן ולא היתר לגביית הריבית על ידי הבנק.

העצה המקובלת על רוב הפוסקים לפתור בעיה זו, היא על ידי הוספת סעיף בחוזה, שהלווה מקנה לבעל הממון חלק **בכלל עסקיו**. כלומר, בעל החשבון אמנם לווה כסף מן הבנק כדי לקנות מצרכי מזון, אך תמורת ההלוואה הוא מקנה לבנק חלק בעסקיו, וממילא אין זו הלוואה רגילה כי אם עיסקה, והאחוזים שגובה הבנק, הרי הם בכלל היתר עיסקא [תמורת מניעת הלווה ממסירת דו"ח על מצב ההשקעה].

אלא, שעצה זו יש בה כדי להועיל לבעל עסקים בלבד, או לאדם שברשותו תכנית חיסכון. אולם, על אדם שאינו סוחר ואין לו כל השקעה, מוטל לברר היטב אם הוא רשאי ללוות כסף מן הבנק, משום שלדעת רוב הפוסקים הלוואה זו כרוכה בבעיה הלכתית חמורה [אמנם, יש המתירים באופנים מסויימים גם לאדם שאין לו השקעה כל שהיא (עיי' שו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג סי' ק"ס, ובתליתאה ח"א סי' קל"ז ועוד אחרונים)].

נטילת משכנתא לצורך רכישת דירה: דיון זה הוא מעשי ביותר למבקשים ליטול משכנתא לצורך רכישת דירה, כאשר למקבל המשכנתא אין מסחר או השקעה כל שהיא בסדר גודל של ההלוואה. הדיון במקרה זה הוא האם ניתן להחשיב את הדירה עצמה כהשקעה מסחרית, משום שקיימת אפשרות ריאלית שמחיר הדירה יעלה במשך הזמן, ולפיכך, אפשר לשתף את הבנק בעסק רכישת הדירה ולהחיל "היתר עסקה". מאידך, מאחר שהרכישה נעשית לשם דיור ולא לשם רווח כלכלי, שמא אין להתייחס לדירה כאל עסקה. למעשה נוטים להקל כאשר השוק העסקי מתייחס לרכישת דירה כאל השקעה שאמורה להניב רווחים [עי' בספר תורת הריבית (פט"ז סוף סעי' ט"ז)].

"הגעתי עיף ולא האמנתי שאצליח לשרוד. כשהתחיל הלימוד כאילו נפתחו לי העיניים". אנו, בני המשפחה הכנו לאבי המשפחה תרשימים של מסכת יבמות מוגדלים וצבעוניים, וגם בהם נעזרו הלומדים במהלך הלילה. **מידי** פעם היו נכנסים אנשים לברר מה הצעות... והיו עומדים משתוממים. פעמים אחדות נכנסו אנשים כדי להזכיר ללומדי השיעור, כי באולם הגדול מתקיימת כעת דרשה והם מתקשים לשמוע את קולו של הדרשן... **קיצורו** של דבר, כל המשתתפים נשארו כל הלילה בשיעור הארוך ביותר שידע ארגון "מאורות הדף היומי" בפרט, והעיר מודיעין וסביבותיה בכלל. **עם** בוקר ביטא כל אחד את הרגשתו באופן אחר, אך המכנה המשותף היה כמו שבו זה עתה מטיל מרתק, שש שעות רצופות של לימוד תורה, אינו דבר שרבים מלומדי הדף היומי זוכים לחוות אותו. את רישומיהם חלקו המשתתפים בצוותא, במסיבת חג שנערכה אחר הצהריים לבני השיעור.

בברכה
משפחת מאיר
קרית ספר

עם קבלת המכתב, שוחחנו עם מגיד השיעור, הרב דוד מאיר שליט"א, אשר ציין כי ההסבר היחיד לסייעתא דשמיא המיוחדת הזו היא, כי בחג מתן תורה ניתנת התורה מחדש בכל שנה, וכך זכו משתתפי השיעור לקבל מחדש את התורה בשנה זו. בסיום שיחתנו הוא ביקש להזכיר את מייסד השיעור, "הנושא את השיעור כמלאך האומר לו גדל", עו"ד הר' שחר גולדרינג, שאף היה אחראי על האירוח המושלם.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

מטורפים לאלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה מדי יום ביומו, בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע 'עיתים לתורה': לומדים כמה דקות חוכים בסיפוק רוחני עצום!

קבע עיתים ללימוד
עכשיו *3029

חודש ראשון התנסות חינם

דף קז/א שכר פסיעות יש

המהר"ל מפראג - "כל פסיעה חשובה, כי ה' מונה הפסיעות"

סוגייתנו מביאה את דברי רבי יוחנן, שהמכתת את רגליו לבית הכנסת זוכה ל"שכר פסיעות". ואכן, ה"מגן אברהם" (או"ח סי' צ' ס"ק כ"ב) כותב, שאדם שעומדת בפניו אפשרות להתפלל בבית כנסת קרוב ובבית כנסת רחוק, מצווה ללכת לבית הכנסת הרחוק ולזכות בשכר פסיעות.

מפרשים רבים מקשים, כיצד זה יתכן שאדם ירחיק לכת ולא יתפלל בבית כנסת קרוב, והרי כלל מפורסם הוא ש"אין מעבירין על המצוות", כפי שמבואר בגמרא (מנחות ז/ב) שיש לקצור תבואה למנחת העומר מן השדה הקרוב ולא מן הרחוק, משום שאין מעבירין על המצוות? מספר תירוצים מעניינים נאמרו על כך בספרי הפוסקים. החיד"א (פתח עינים מנחות ז/ב) מבאר, שיש לחלק בין שתי שדות לשני בתי כנסת. שכן, אם יקצרו את התבואה מן השדה הרחוק, אזי לא תתקיים המצווה בשדה הקרוב. לעומת זאת, אדם שאינו משתתף בתפילה בבית הכנסת הקרוב, אינו גורם בכך לביטול קיום התפילה בבית הכנסת, אלא הוא עצמו מקיים את המצווה במקום אחר.

המהר"ל מפראג (בספרו נתיבות עולם, נתיב העבודה פ"ה), מתרץ שההליכה לבית הכנסת היא עצמה מצווה, ולא הכשר מצווה בלבד, ולפיכך, אין זה נחשב כהעברה על מצווה, כאשר עצם ההליכה גם היא מצווה. המהר"ל מוסיף וכותב, שכל המרבה בהליכה לבית הכנסת הרי זה משובח, שהרי בית הכנסת הוא מקום מקדש מעט שבו שורה השכינה, וההולך ממרחק לקראת השכינה, מעיד בכך על רצונו להידבק בה ו"כל פסיעה חשובה, כי ה' מונה הפסיעות". בעל ה"אשל אברהם" אף כותב (בהערותיו ל"שולחן ערוך" סי' צ'), כי כשם שהולכת הדם למזבח היא מצווה בפני עצמה והיא חלק מן העבודה בבית המקדש, כך גם ההליכה לבית הכנסת היא מצווה בפני עצמה.

מדוע לא נבראו כנפיים לאדם? מעניין להביא את דברי בעל שו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' רכ"ג) המציין את הגמרא (סנהדרין צ"ב) בה מבואר שלעתיד לבוא הקב"ה יעשה כנפיים לצדיקים, אך בזמנינו, הוא כותב, הקב"ה ברא את האדם ללא כנפיים, כדי שלא ימהר לרוץ לדבר עבירה וכן כדי שיהיה לו שכר פסיעות...

גם לגבי מצוות עליה לרגל אנו מוצאים במסכת סופרים (פ' י"ח הל' ו'): "ביום שהושיבו את ר' אלעזר בן עזריה בישיבה, פתח ואמר, אתם נצבים היום כולכם, טפכם נשיכם, אנשים באים לשמוע, נשים כדי לקבל שכר פסיעות" (עי' חגיגה ג/א שמוכאת אמרה זו באופן שונה).

אין שכר כשכרו של הלומד תורה: בעל לב חיים (הובא בשדי חמד כללים מערכת אלף אות קפ"ט) מציין, כי תלמידי חכמים אינם צריכים להתבטל מלימודם בשביל "שכר פסיעות", משום שאין שכר השווה לשכר לימוד התורה בעצמה [מן הראוי לציין שיש מן הפוסקים שלדעתם שכר פסיעות ניתן רק לאדם אשר מרחיק לכת לבית כנסת אחר משום שיש לו קביעות להתפלל שם, או שהמתפללים מהוגנים יותר (עי' בשו"ת דברי מלכאל ח"ה סי' י"ט, ומהרש"ג שו"ת ח"א סי' כ"ז)].

דף קז/ב אמר רב זו עין

לחש להוצאת עין הרע!

הגמרא בסוגייתנו מספרת, שרב ידע ללחוש על הקברים ולהבין את הסיבה שבעטיה נפטרו הנקברים, ואמר, כי % 99 מהם מתו טרם זמנם משום עין הרע שהוטלה בהם (עי' רש"י ד"ה עבד). החזון איש (ח"ו"מ ליקוטים סי' כ"א לדף י"ז) מבאר, שברור הדבר שחפץ או אדם שלא נגזר עליהם אבדון, אינם מתכלים על ידי עין הרע. אלא, שלעיתים משמים מענישים אדם על ידי שמניחים אותו לנפשו ומסירים ממנו את ההשגחה השמימית וכך הוא נחשף לפגעים וסכנות, בהם עין הרע. מלבד זאת, סכנת הפגיעה על ידי עין הרע יש בה גם להזיק מכח קטרוג הנוצר על ידה, כמאמר חז"ל הידוע שהשטן מקטרג בשעת הסכנה. בזוה"ק (פ' בלק ע"א שצ"א דפוס ק') נאמר, שהיזק עין הרע פועל על ידי התפעלות מן החפץ או מן האדם, כפי שנהג בלעם הקוסם שביקש להטיל עין הרע על ישראל, ולשם כך שבחם וקילסם "מה טובו אהליך יעקב". לחשים רבים ומגוונים נהוגים בעדות שונות להוצאת עין הרע, ובספרי הפוסקים אנו מוצאים שדנו אם מותר להשתמש בלחשים ובהשבעות לצורך מניעת/הוצאת עין הרע.

השבעת המלאכים שישמרו על קולו הערב של החזן: בעל הלבוש (תחילת סי' תקפ"ד) מתייחס לתופעה שרווחה בזמנו בקרב החזנים, שבטרם ניגשו לעמוד התפילה, השביעו את המלאכים בשמותיהם שיבואו לעזרתם ויסייעו להם להתפלל בקול רם, חזק ונעים ולבל יחר גרונם חלילה. הלבוש שלל בחריפות נוהג פסול זה ובראשית דבריו הוא מציין, כי עצם השבעת המלאך כסיוע לתפילה יש בה משום גיחוך, שהרי התפילה היא לפני הקב"ה ואין להשתמש במלאכים כסיוע לתפילה.

הגייה שגוייה של שם מלאך עלולה להזיק: בנוסף לכך כותב בעל הלבוש כי יש להתרחק כמטחוי קשת מהגיית שמות מלאכים לצורך השבעתם, משום שלשם השגת המטרה יש להגות במדויק את שמו של המלאך. והיה, אם ההוגה את שם המלאך טועה, אף בהטיה זעירה, יתכן שהוא

פנינים

דף קז/א ברוך אתה בעיר

עסקים מסוג אחר

רבי יוחנן בסוגייתנו מפרש את הפסוק "ברוך אתה בעיר", על אדם שמתגורר במרחק מבית הכנסת שעל ידי כך הוא זוכה לשכר פסיעות. ואילו הפסוק "ברוך אתה בשדה" מתייחס להצלחה במסחר ובנכסים.

הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מבאר, כי אל לנו לתמוה על כך שבפסוק אחד עורבו שני תחומים נפרדים זה מזה, רוחניות - בית הכנסת, וגשמיות - הצלחה בעסקים. שכן, כאשר האדם מקיים בעצמו "ברוך אתה בבואך" והוא נמשך בתדירות לבית הכנסת ולבית המדרש, אזי, בעת שייצא לשדותיו ולעסקיו בוודאי ברוך אתה בשדה... (טעם ודעת דברים כח/ו).

דף קז/ב והסיר ה' ממך כל חולי

חמישים, מאתיים,

או מאתיים חמישים

ידועה מחלוקת התנאים כמה מכות קיבלו המצרים. חמישים, מאתיים, או מאתיים חמישים, וכל תנא מביא אסמכתא וראיה לדבריו. שואל הגאון מוילנא, לשם מה טורחים התנאים בראיות שונות להוכיח את דבריהם, וכי מה נפקא מינא בכך לגבינו?

מבאר הגאון מוילנא (דברי אליהו הגש"פ ד"ה רבי): הן בני ישראל קיבלו הבטחה מהקב"ה (דברים ז' טו) "והסיר ה' ממך כל חולי וכל מדוי מצרים הרעים", לפיכך, חשובה עד מאד הידיעה בכמה מכות לקו המצרים, כדי למונע מחלות אלו מבני ישראל.

על פי זה מיישבים קושיה מפורסמת, מדוע בחר יעקב אבינו לברך את אפרים ומנשה דווקא בכך שלא תשלוט בהם עין הרע. והנה, בסוגייתנו אומר רב, שהפסוק "והסיר ה' ממך כל חולי", היינו עין הרע. מעתה, עין הרע היה הגורם לכל המחלות הנוספות שלקו בהן המצרים, שהרי הכתוב אומר "והסיר ה' ממך כל חולי וכל מדוי מצרים", כלומר, שמחלות המצרים תכפו עליהם בעטיה של עין הרע שהם זרו האחד בזולתו. לפיכך, בירך יעקב אבינו את אפרים ומנשה שלא תשלוט בהם עין הרע וימנעו מכל אותן מחלות מרובות שהושתו על המצרים.

בברכת גדולי ישראל

גומרים ש"ס ב-5 דקות ליום, זוכים בשפע גדול

"... ובודאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה"
מרוך שר התורה
הגרי"ג ארלשטיין שליט"א

להתנסות חינם התקשר עכשיו: 3764*

דף קח/ב דינא דבר מצרא

רכישת מקומות בבית הכנסת

סוגייתנו עוסקת בגדריו והלכותיו של "בר מצרא". "בר מצרא" הוא אדם שגבול שדהו נושק לגבול שדה חבירו, ובגמרא מבואר, כי ל"בר מצרא" זכות ראשונים לרכוש את שדה חבירו כאשר זה יוצע למכירה, מחמת סמיכותו אליו, ואין בעל השדה רשאי למוכרו לאחר אם ה"בר מצרא" מוכן לשלם את הסכום שדורש המוכר. עד כדי כך תקפה זכותו, שאם בעל השדה מכרו לאחר, רשאי ה"בר מצרא" להוציא ממנו את הקונה ולרכוש את השדה. מן המעשה הבא שהובא לפני החתם סופר נוכל לעמוד באופן יסודי על מקורו של דין זה.

דירת הגביר שפשט רגל נמסרה לחתנו המלווה: מעשה בגביר שירד מנכסיו ובית הדין ביקש למסור את דירתו למלווים שלהם היה חייב ממון רב. נתמזל מזלו של הגביר ואחד מן המלווים היה חתנו היקר שלרשותו נמסר הבית. כמובן, שהחתן לא גירש את חמיו מביתו והתיר לו לשהות בו ללא קבלת תמורה כל שהיא. כאשר החל הגביר לשעבר לחוש מעט הפוגה מצרותיו, קפץ עליו רוגזו של שכנו הסמוך שטען כלפי בית הדין כי נהגו שלא כהלכה, שהרי הוא "בר מצרא" ולא היה להם למסור את הדירה עצמה לידי המלווים, אלא מוטל על בית הדין להציע לו לרכוש את הדירה ולהעביר לידי המלווים את דמיה.

אולם, החתם סופר (ש"ת ח"מ סי' י"א) השיב, כי חלילה להסכית לדברי השכן. שהרי, חז"ל בסוגייתנו הורונו את דין "בר מצרא" על פי הפסוק (דברים ו'יח) "ועשית הישר והטוב", משום שבעל השדה הסמוך לשדה המוצעת למכירה, ירוויח מרכישתה על ידי הרחבת השטח של הנכס שברשותו, ולפיכך, יש להעדיפו על פני כל אדם אחר.

מעתה, ברור איפוא, כי אם הנהגה זו שנועדה להיטיב עם השכן תגרום רעה לבעל הנכס עצמו, אין היא נוהגת. ומאחר שבמקרה שלפנינו תגרום רעה לבעל הנכס, שכן, אם שכנו ירכוש את דירתו, הוא ייזרק ממנה ויוותר ללא קורת גג, יש להשאיר את הבית בידי החתן הנדיב ולא לגרום טובה לשכן על חשבון אדם אחר שהוא גם בעל הנכס לשעבר [מלבד זאת, מציין החתם סופר מספר נימוקים שלפיהם, כלל אין להנהיג במקרה זה דינא דבר מצרא, עיי"ש].

סוגיית מקומות הישיבה בבית הכנסת, מהווה מכשול נכבד לאנשים המבקשים להעביר על מידותיהם... כך, אנו מוצאים בספרי הפוסקים נידונים מעניינים בנושא זה, ואף מחלוקת ראשונים ישנה אם גם לגבי רכישת מקומות בבית כנסת תקף דין "בר מצרא". יש מן הראשונים (גאונים, עי' בית יוסף ח"מ סי' קע"ה אות נ"ג) שסוברים כי גם לגבי המקומות בבית הכנסת שייך דינא דבר מצרא, ובעל מקום ישיבה הסמוך למקום ישיבה המוצע למכירה, קודם לכל המתפללים. אולם, דעת הראב"ד היא, שלא מתקבל על הדעת להנהיג דינא דבר מצרא במקומות בית הכנסת. שכן, דינא דבר מצרא נאמר דווקא כאשר על ידי הרכישה השכן ירחיב את שימושיו וישתמש בכל השטח הנרחב שעומד לרשותו. וכגון, בעל דירה ירחיב את דירתו ויצרף אותה עם הדירה החדשה. אולם, אדם אחד אינו זקוק, ואף אינו יכול לשבת על שני מקומות גם יחד, ועל כן אין הוא קודם לאחרים (עי' ב"י שם שביאר כן ובסמ"ע שם ס"ק צ"ט). אמנם, לכל הדעות, אם צר הספסל מהכיל את היושבים עליו, רשאים הם לרכוש את המקום כדי שיוכלו לשבת ברווח, שהרי באופן זה הם מרחיבים את שימושם גם על השטח שנרכש.

נידון מעניין בנושא זה אנו מוצאים לגבי אדם שמבקש לרכוש את מקום הישיבה שסמוך למקומו, כשטענתו היא שעל ידי כך יהא באפשרותו למנוע מאנשים מסויימים להתמקם לצידו (עי' ריב"ש סי' שצ"ז ובשו"ת מהר"י בירב סי' נ"ג).

משביע בכלל מלאך אחר, שהשבעתו לא זו בלבד שאינה מועילה אלא אף יש בה כדי להזיק. לפיכך, הוא כותב, כי על מנת להשתמש בשמות המלאכים, יש ללמוד את שמותיהם מפי רב חשוב ומקובל ולא מתוך ספר, משום שבלימוד מתוך הכתב עלולה להשתרש טעות דקדוקית, או טעות באחת האותיות (וכן מביא בשם מנורת המאור נר שני כלל ט' פ"ב, וכן הביא בשם ספר העיקרים מאמר שני פרק כ"ה).

אילו לחשים מותר ללחוש בימינו? לאור דברים אלו, כתב השדי חמד (כללים מערכת הלמד כלל ק"ז), כי אין להשתמש בהשבעות להוצאת עין הרע הכוללות שמות מלאכים, אך בהשבעות אשר אינן כוללות שמות מלאכים, אלא את השבעת המזיקים בלבד, כגון: "משביע אני עליכם כל מיני בישא" וכו', אין כל מניעה להשתמש (נוסח השבעות מזיקים עיין בספרי החיד"א בסוף ספר מורה באצבע, וכן בספר עטרת חיים להגאון רבי חיים פלאגי זצ"ל). אולם, השדי חמד מביא את דעתו של בעל הפתח דביר, שבדורות האחרונים אין להשתמש גם בהשבעות אלו, משום שאין בנמצא מי אשר בכוחו להשביע את המזיקים. אמנם, לחשים להוצאת עין הרע אשר אינם כוללים השבעות, כתב השדי חמד שלכל הדעות אין כל מניעה ללחושם.

חרם הקדמונים על שימוש בסגולות וברפואות המוזכרות בגמרא: סוג נוסף של לחשים שאין לעשות בהם שימוש, הם הלחשים והרפואות המובאים בגמרא לגבי מחלות ותופעות שונות. בעלי התוספות (מועד קטן י"א/א ד"ה כוורא) כותבים שהסיבה לכך היא משום שטבע בני האדם השתנה במהלך הדורות, ואין כל הכרח שהלחשים שהועילו לאנשים שחיו בתקופת חז"ל יועילו גם בימינו אנו. המהר"ל (בליקוטים שבסוף ספר מנהגי מהר"ל) מציין טעם נוסף לכך, משום שיתכן שהלחוש לא יקדקד כראוי בלשונו ועקב כך לא יעלה הלחש כראוי, והאנשים יזלזלו בדברי הגמרא, משום שיתלו את אי ההצלחה בלחש ולא בלחוש. בקשר לכך, כתב בעל ים של שלמה (חולין פה סי' י"ב) שמן הטעם האמור יש חרם הקדמונים שגזרו על השימוש בסגולות וברפואות המוזכרות בחז"ל, ואם הראשונים כמלאכים גזרו כך, ודאי שבדורות המאוחרים יותר, חלילה מלהשתמש בסגולות אלו.

כיצד להוציא דבר מאכל שנתקע בגרונו של אדם: המהר"ל מציין בדבריו, כי יש לחש אחד שמוזכר בחז"ל להשתמש בו היום משום שהוא בדוק ומנוסה ואין חשש שאנשים יבואו לזלזל בדברי חז"ל. לחש זה מוזכר בגמרא (שבת 120א) האומרת, שאדם שדבר מאכל נתקע בגרונו, יטול את אותו סוג מאכל, יניחו על ראשו ויאמר: "חד חד נחית, בלע בלע נחית, חד חד", והרווחה תבוא לגרונו. מאחר שמוותר להשתמש בלחש זה, נציין את דבריו של הנווה שלום (הובא בספר טהרת הים) שלחש זה יש לאומרו ג' פעמים.

לחש למציאת חן בעיני אויב: מעניין לציין את דבריו של הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל (בעל הבן איש חי בספרו שו"ת תורה לשמה סי' תכ"ד), שנשאל אם מותר לעשות שימוש בסגולה הידועה למציאת חן בעיני אויבים על ידי אמירת שמו של המלאך אוריאל שבע פעמים בנשימה אחת. ותשובתו היתה, שידוע שכל שם של מלאך שנקראו בשמו בני אדם מותר להזכירו, ואם כן מאחר שכבר בתקופת הנביאים (דברי הימים א' ט"ו) אנו מוצאים שהיו בני אדם שנקראו בשם זה, אין כל מניעה משימוש בסגולה הנ"ל.

אחד עשר פסוקים המתחילים באות נון: לסיום, מעניין לציין כי בביתו של אחד מצדיקי ירושלים, שרבים פונים אליו בענייני עין הרע, תלויה במסגרת בולטת וגדולה, תפילה נגד עין הרע המורכבת מאחד עשר פסוקים המתחילים באות נון. תפילה זו נמצאת בסידורים ורבים נהגו לאומרה (בסידור תפילת כל פה עמ' 296).

